

Na dan mog rođenja, 1. februara 1941. godine, žestoko je sevalo i grmilo, evropskim političarima su konačno dojadila uzaludna trčkanja, samociljna i komična naklapanja, umorili su se od beskrajnih rasprava, od neprestanih samozavaravanja, od svetačkih propovedi o miru. Priznali su napokon da su uzalud arčili energiju trudeći se da pripitome Hitlera, uvidevši da nema druge, nego da se pripreme za rat. Vermaht je prešao poljsku granicu, što je u rasejanim i ljubaznim Englezima probudilo osećanje patriotizma i, mada nevoljno, latili su se posla: moraće da se odreknu ostrvske gordosti, moraće da se bore za Evropu, jer će im inače Hitler zagorčati popodnevni čaj. Staljin, obožavani diktator, kalkulirao je još izvesno vreme. I dok je u sve bržem ritmu ispijao vodke, u jednom trenutku učinilo mu se da taj Hitler i nije toliko oduran tip, jedino je malo histeričan, a Hitler, drugi obožavani diktator, najavio je konačno rešenje pitanja komunista i Jevreja. U zoru mog rođenja diktatori su blistali u svojoj svojoj veličini.

Hitler je omekšavao Čehe i Austrijance. Zna se da se s Austrijancima lako nagodio, njegov ulazak u Beč na *Heldenplacu* euforično je pozdravila masa od dvesta hiljada ljudi, Austrijanci su slavili uz šampanjac, u pravom *K.u.K.*

maniru. Kukavički pokunjena evropska demokratija tek je počela da dolazi k sebi, nevešto oblačila pancir, namerna da se odbrani, onako kako je to Tomas Man predložio, dok su se negde bogu iza leđa, u Srbobranu, na kraj sela, u beglučkom kućerku od jedne sobe i kuhinje, moji roditelji spremali za moje krštenje. Ne sluteći da je njihovo prvorođeno dete došlo na svet u doba rata i srama.

*

Nije mi baš sasvim jasno, zašto počinjem s ovim. Naime, pre pola stoleća, recimo, početkom sedamdesetih godina, delio sam i ja ono opšte prihvaćeno mišljenje po kojem je socijalizam večan, dok ja čitavog života samo nešto gundam, negodujem, zanovetam, stalno se nešto bunim; ukratko, podupirući Kamijevu stenu, vodim s njim beznadežnu raspravu. Pomirio sam se da će tako ostati do moje smrti. U najboljem slučaju, ostvariće se ideja *socijalizma s ljudskim licem*, naime, u to vreme sam se na to navukao, a posle svega dvadesetak godina, obrevši se iznenada u vrtlozima plišane revolucije, preko noći sam postao plišani revolucionar. Moji uzori su me uveravali da od socijalizma ionako neće biti ništa, štaviše, ustvrdili su da je i onaj s ljudskim licem čabrirao. Ovu poslednju socijalističku slamčicu, u velikoj žurbi, sasvim smo smetnuli s uma, usled čega smo upali, kao žaba u pomije, u *kapitalizam s neljudskim licem*. Slušao sam kako najveći pametnjakovići ponavljaju da je krajnje vreme da šutnemo utopiju u dupe, dojučerašnji marksisti su pobacali dela Marksa, Engelsa i Lenjina u kontejnere za

smeće, odakle su ih Romi vadili i iznosili na buvljak, jedino kupaca nije bilo. *Komuniste i Jevreje ne čitamo* – mahali su pametnjakovići stisnutim pesnicama. Romi su se čudom čudili: *koji je đavo toj gospodi*, uzalud su dreždali na buvljaku s tomovima klasika marksizma, neko bi još mogao pomisliti da su Romi bili poslednji marksisti.

U redu, klimnuo sam glavom i slegnuo ramenima, neka bude: *pohrlimo u kapitalizam*, gde nas čeka bajkovita demokratija, nadao sam se da nećemo zaribati, međutim, ubrzo sam uvideo da sam *opet ispao šojkan istorije*.

Dakle, u tim *neodgovornim mirnodopskim vremenima* nije mi padalo na pamet da obratim pažnju šta se dešava Česima i Poljacima. Da sam tada prizvao dan mog krštenja, ne bih ni na trenutak pomišljao na to, o čemu je lupao glavu Hitler, ili Staljin; kakav fašizam – kostrešio bih se pre trideset-četrdeset godina u euforičnom razdoblju modernizma, budući da su se pisci i intelektualci u komfornim socijalističkim kulama od slonovače ponašali – očekivano – kao da su rođeni u Prustovom salonu, pisali debele romane o čajnom pecivu, o životu, o smrti, o apsurdu i, ponajviše, o ljubavi. Smišljali su sjajne priče, prožete humorom i ironijom, ironija je, naime, u to vreme bila na ceni, navodili brojne šaljive ili groteskne scene iz života, poigrali se rečima, *proizvodili tekstove*, blagougodne priče koje nikog nisu vređale, bili su naročito zadovoljni kad bi im pošlo za rukom da apatično osećanje sveta ukalupe u rimovane katrene, pomno su osmatrali kako se otvaraju, a zatim ponovo zatvaraju vrata prustovskog salona, a pritom umovali o tome, da se posmrtna ljudska duša može shvatiti i kao tajanstveni dodatak sećanja. U prilog svemu tome išla

je i diktatura niskog intenziteta koja je, naravno, zadavala udarce samo onim retkim izuzecima koji su *bežali iz kula od slonovače*. Ponekad sam i ja, mada sa strepnjom, krišom izlazio. Moji prijatelji plemenitih duša upozoravali su me više puta da kršim zajednički prihvaćena, fleksibilna pravila igre, savetujući mi, dobronamerno, da pišem o duševnim patnjama, o pitomoj vojvođanskoj ravnici, o uzvišenim i igravim scenama sećanja, o apsurdnom, o dirljivoj istoriji ovdašnjeg življa, a mogao bih da budem i avangardan, da pišem o grotesknom Ništa, o poništavanju Ništa, takvim su štivima skloni, takva štiva obožavaju čitaoci modernog svetonazora.

Naravno, nisu imali protiv i da se malo bunim, da negodujem, mogu slobodno da uživam i u svetskom bolu, ali bez preterivanja, i samo radi stvaranja *privida opozicionarstva*. Dosadila mi je već dendi-književnost socijalizma, dojadile su mi burleske gospodičića, njihova ludička ironija, njihova srećna unesrećenost, banalno paćeništvo, sve ono što se u onim prokletim komunjarskim vremenima računalo kao prvorazredni estetski doživljaj. Čitajući takva štiva laknulo je intelektualnom establišmentu koji je sa zadovoljstvom primio k znanju kako nam se smeškaju lepota i sloboda. U stilskom zanosu nadmeno su sažaljevali Tomasa Mana koji je u *tmurnom razdoblju* – a ono je po svojoj turobnosti sumnjivo podsećalo na naše vreme – imao smelosti da kaže: ako jednom zapreti ozbiljna opasnost, i umetnost se menja, tmurna vremena ne pomeraju s mesta samo život, nego menjaju i stil, što znači da više nije moguće pisati onako kao što se pisalo u harmoničnim, modernističkim vremenima.

Ni danas ne razumem zašto je u tim komunjarskim vremenima *ugnjetavanje bilo tako banalno i pokornost tako*

porodična, premda bi morale da budu presne i nasilne. Jedino objašnjenje vidim u tome da smo proćerdali, pretvorili u sitniš, odnosno, pripitomili remboovski modernitet – pretvorio se u značku, nismo u potpunosti bili moderni, možda tek upola, samo radi stvaranja nekog privida, samo na jedan gospodski, ili gospodstvujući način, tako je i nastao blagougodni *konformistični modernizam*, čiju ćemo cenu tek narednih decenija plaćati *povlačenjem u tradiciju* nakon što smo i nju usitnili. Nedostaje smelosti da se prizna, da su stvari ponovo postale ozbiljne, da treba govoriti nešto drugo, i – drugačije. S ovim bremenom na leđima ne pada mi na pamet da umetničarim u doba velike umetničke pretvornosti.

Dogodilo se to, da je otac, na dan mog krštenja, nervozno osmatrajući sivo jutarnje nebo, po običaju gundao, jednu za drugom popušio nekoliko cigareta, sam je uvijao krdžu, i uznemiren slabašnom kišicom, požurivao majku; treba krenuti, predstoji nam bar tri kilometra pešačenja do katoličke crkve, a treba još otići i u opštinu. Očevo nestrpljenje pominjem samo zato, da bih mogao da podsetim na jednu važnu stvar: utuvili su mu u glavu, naime, da na zvaničnom mestu mora da bude uvek tačno u minut, jer ga neće čekati ni rahitični sveštenik, niti vazda namrgođeni matičar, stoga je i razumljivo što je njegova *plebejska duša* uvek strepela da će zakasnuti. Iskusio je na svojoj koži kako gospoda kažnjavaju one koji kasne. U plebs je potrebno usaditi ljubav za redom, i svest o odgovornosti, neka seljak utuvi sebi u glavu, razmišljali su valjda, da se red mora poštovati, onako kako ga poštuju i oni sami, koji se u isti jutarnji čas bude, i u isti čas odlaze na počinak, uvek u istom času pristupaju užini, svežim kiflama-putericama koje kurir re-

dovno, tačno u devet sati, spušta na njihov pisaći sto. Naravno, nisam zaboravio ni majčinu priču, po kojoj je otac za moje krštenje obukao novo odelo i, cupkajući s noge na nogu pred kapijom, do poslednjeg trenutka premišljao, sve dok nije natukao na glavu šešir širokog oboda, i ovim gestom držeći do reda: pred gospodu dolikuje izaći sa šeširom i taj šešir skinuti, ili ga u znak pozdrava podići.

Otac je tešio moju majku da će gacati u blatu samo do ćoška Svaštara na bečejskom putu, odande će već nastaviti ciglama popločanim trotoarom sve do crkve, a od crkve do opštine ulice će sigurno biti prohodne, gospoda ne kaljaju cipele odlazeći na posao.

Tako su se moji roditelji sa srbobranskog Begluka uputili loše popločanim trotoarom prema centru varošice. Samo ih je na ćošku oslovila starica, poznanica, koja je obično tu dreždala.

Gle kako lepu bebu ima Mariška.

Ta beba bio sam ja – naravno.

*

Tragom sećanja na blatnjave, lapavičaste ulice namerio sam da istražim povest moje porodice, u nastojanju da pokažem da i ja imam *prošlost*, da i ja imam *uspomene*, budući da porodične istorije takozvanog građanskog sveta s upečatljivo umetničkom snagom ovekovečuju svakodnevicu stanara salonskih stanova, njihovu francusku guvernantu, tetkine salonske cipele, bakin svečani kostim, dedinu lulu, očev sekreter, praznične ručkove, melanholična raspoloženja.